

Knud Sørensen: *A Dictionary of Anglicisms in Danish*. Historisk-filosofiske Skrifter 18. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. I kommission hos Munksgaard: København, 1997

Knud Sørensen er den der tidligst (Sørensen, 1973) har beskrevet den engelske indflydelse på det danske sprog, og han er også den der oftest og grundigst har arbejdet med denne side af det danske sprog. Det mangeårige arbejde er nu samlet i monografien *Engelsk i dansk - er det et must?* (Sørensen, 1995) og den foreliggende ordbog. Ordbogen er på 405 sider i stort format. Der er 7 siders omtekst (side 3-11) og en alfabetisk del med 6.180 opslagsord, fra *ABC til åndelig grusomhed*.

Ordbogen er på dansk og engelsk. Omteksten er på engelsk, og i den alfabetiske del er opslagsordet dansk, udtaleangivelserne følger den konvention som Peter Molbæk Hansen bruger i sin udtaleordbog (Molbæk, 1990) og morfologiske oplysninger om ordklasse, køn, pluralisform o.l. på engelsk. Det følges på engelsk af etymologiske oplysninger om typen af lån, og betydningsangivelser, som i mange tilfælde er taget fra engelske og amerikanske ordbøger, hvor Knud Sørensen har søgt at udvælge den betydning af flere som ordet har i dansk. Den pågældende ordbog hvorfra betydningen er taget, oplyses her. Oplysninger om opslagsordets brug følger betydningsangivelserne, og de er også på engelsk. Herefter følger eksempler på opslagsord fra det virkelige liv - på dansk og med kildehenvisning - efterfulgt af en engelsk oversættelse af eksemplet. Ordbogsartiklen afsluttes af krydshenvisninger.

I omteksten finder man forklaringen på disse skift i sprog, idet Knud Sørensen skriver at ordbogen henvender sig til dem der interesserer sig for hvordan et minoritetssprog bliver påvirket af et verdenssprog, og da dansk kun bruges af få, og da ordbogens mål er at være et værktøj for også for andre end danske lingvister, er engelsk brugt som redaktionelt sprog.

Sprogvalget, eller rettere sprogblandingen, gør at værket bliver stort og ikke særligt tilgængeligt for en dansker, men selvfølgelig mere tilgængeligt for en udlænding. Der ligger et stort arbejde med oversættelse af danske citater m.m. for at placere dansk på verdenskortet.

Ideen med i den udstrækning det er muligt at bruge betydningsangivelser taget fra engelske og amerikanske ordbøger synes dog at give en skæv vinkel. For en dansker er det forvirrende og for en udlænding ikke altid helt præcist. Mange lån bruges i dansk ikke på tilsvarende måde som i engelsk, der er ikke nogen en-til-en-korrespondens, og de tidligt etablerede ord udvikler sig i deres nye hjemland. Er *peepshow* i dansk svarende til denne specificerede betydning: 'a small entertainment, film or series of pictures, esp. of erotic or pornographic nature, viewed through a small hole, usually fitted with magnifying glass' eller er det i dansk ikke snarere slet og ret et pornoshow? Det anførte

citat tyder på det: "Et peepshow er en pornoforestilling, hvor tilskuerne i det skjulte iagttager seksuelle øvelser." Dækkes ordet *benarbejde* (<footwork) af denne Webster-betydning: 'the activity of moving from place to place' eller bruges ordet ikke snarere om 'grundigt forarbejde'? Ved *pingpong* oplyses det at ordet betyder 'table tennis' og der er en henvisning til *bordtennis*. Men vi får ikke at vide at *pingpong* ikke er særligt almindeligt om bordtennis, men derimod bruges om 'debat med korte, hurtige replikker' og i sammensætningen *pingpongdiplomati*.

Ordbogen siges at være historisk, dvs. den søger at afdække hele den påvirkning som er kommet fra engelsk, men tilkendegiver at perioden op til 1700-tallet er sporadisk, sådan som den engelske påvirkning vel også er. Hovedvægten er 1900-tallet, især den del af århundredet som kommer efter 2. Verdenskrig, og bekræfter således læg og lærds opfattelse af den engelske påvirkning på dansk. Knud Sørensen oplyser i omteksten om fem ord fra før 1700: *hird*, *kirke*, *kime*, *daggert* og *pingvin*, og han nævner at der er 319 ord fra 1800-tallet - resten fra 1900-tallet (dvs. 5.856). I den alfabetiske del oplyses ikke om ordenes første belæg, men for ord før år 1900 er århundredet angivet, og således er *pingvin* oplyst som stammende fra 1550-1700, *ansjos* angivet som "17c", dvs. '17. århundrede', *badminton* (fra ca. 1890, jf. ODS-S) angivet som "19c", *baby* angivet som "19c" (fra ca. 1898, jf. ODS). Ord fra 1900-tallet, som jo er størsteparten, nemlig 5.855, er umarkerede, og dvs. at *sweater* (ca. 1910, jf. ODS), *cardigan* (ca. 1940, jf. ODS-S), *entertainment* (fra ca. 1955), *computer* (fra ca. 1960), *interrailer* (fra ca. 1980), og *Internet* (fra ca. 1993) behandles historisk ens. Ordbogen er historisk i den forstand at den også medtager ord som er forældede, fx *rosenobel*, *rout* med mærkatens "Obs.", dvs. 'obsolete'. Det er et overordentligt stort arbejde at finde ældste belæg for nye ord, så det er forståeligt at Knud Sørensen har afstået fra det, men det ville have været dejligt blot med antydninger fx om ordet var fra første eller sidste del af 1900-tallet.

Ordbogen rummer alle former for engelskpåvirkning, dvs. at der ikke kun er direkte lån, men også indirekte lån. Heri adskiller den sig fra den nyligt udkomne norske anglicismeordbog (Graedler, 1997) og den lidt ældre svenske anglicismeordbog (Seltén, 1993) som begge fokuserer på de direkte lån. Det er en stor gevinst at værket her medtager alle typer af påvirkning, direkte lån som *airbrush*, *countrylook*, oversættelseslån som *ansigtstab* (af *loss of face*), *fredsforskning* (af *peace research*), hybrider som *natklub* (af *nightclub*; eksemplet er givet i omteksten, men er dog ikke med på alfabetisk plads), betydningslån som den nye brug af *følsom* om dokumenter ol. (efter samme brug af *sensitive*), typen formel tilpasning som *fransk vindue* efter *French window*, hvor det normale på dansk, siger Knud Sørensen, er *fransk dør* (jeg har nu altid troet at det hed *fransk altan*). Forkortelser og akronymer som *CD* 'compact disk' og *AIDS*

er med, ligesom pseudoanglicismer som fx den sørdanske afkortning af *basketball*: *basket* og klassikeren *babylift* (engelsk: *carrycot*). Også den type påvirkning som består i ord som er dannet parallelt til et allerede etableret låneord, fx *kartoffelwestern* efter *spagettwestern* medtages. Ligeledes er der syntaktisk påvirkning som især drejer sig om verbers valens, fx *kommentere på noget*, *fokusere* + objekt, og mange idiomer som *pind til ens ligkiste*, *placere på verdenskortet*, *enighed om at være uenige*. At skelne mellem disse typer kan, som Knud Sørensen selv siger det, have sine vanskeligheder, således er der overgangstyper og det kan være svært at rubricere dem alle. For en diskussion af dette kan der bl.a. henvises til Knud Sørensen selv (Sørensen, 1995) og til mig (Jarvad, 1995). Også spørgsmålet om der foreligger en påvirkning eller om der er tale om en upåfaldende orddannelse på dansk grund kan diskuteres (jf. Jarvad, 1998), her vil jeg blot give disse eksempler som antyder problemerne: er *råhvid* “from off-white” eller en dansk dannelse, er *problembarn* oversat fra *problem child* eller kan vi ikke lige så godt have lavet det selv? Og hvordan afgøres det egentligt?

Udtalen følger Peter Molbæk Hansens notationssystem, dvs. man skal til dennes ordbog for at få forklaret hvad de enkelte lydtegn står for, en lydskrift-tavle har Knud Sørensen ikke medtaget. Her lades den udenlandske modtagergruppe i stikken, for Molbæk Hansens lydskrift er en modificeret IPA. Derved tilsløres nogle af de generelle udtaletilpasninger for den udenlandske modtager, fx stemt *bdg* bliver til ustemte *bdg* i dansk. Som i Molbæk Hansens ordbog er der i hovedsagen kun angivet én - distinkt - udtale, i få tilfælde flere udtaler. Det gælder fx for bogstavet *w*, hvor *whisky* er angivet med både *w*- og *v*-, mens dog *whiskybæltet* og *whiskysoda* kun har *w*-. For den hjemlige bruger af ordbogen er udtaleangivelserne dækkende og korrekte i den forstand at de gengiver i hvert fald en brugbar dansk udtale. Men den dækker ikke når man tænker på nutidens store variationsbredde baseret på sociale og generationsmæssige forskelle og ordenes tilpasning til dansk i et historisk perspektiv. Således skal man til ODS for at se at fx *baby* i starten af århundredet gængs kunne udtales så det rimer på *Sæby*, ved side af en tilnærmet engelsk udtale. Den almindelige - lavsociale, ældre - udtale af *please* med blødt *d* foran et ustemte *s* er ikke med.

Ordbogens kilder er i substansen Knud Sørensens egne - gennem et langt liv - optegnelser over hvad han har hørt, læst, og fået af kolleger, suppleret med ordbøger og andres artikler om emnet, og Dansk Sprognævns publikationer. Kilderne er grundlaget for ordudvalget og for de belæg som ordene illustreres af. Om ordudvalget kan der siges at der - for mig at se - er en del ord som må betragtes som engangsord, enten ord som kan være forårsaget af dårlig oversættelse fra engelsk eller ord som fungerer som citatord. Ikke sjældent bekræftes fornemmelsen af det illustrerende belæg på ordet - at det drejer sig om

forhold i England og USA, fx *admass* (dvs. ‘massemediannoncering’).. “Admass’ triumferende sejrsgang er åbenlys for enhver.” Kilden er J.B. Prietley: Engløenderne, 1978, en oversættelse fra engelsk. Ordet *ansigtssprog* har dette citat: “Robert L. Whiteside har ... forsket i “personology” og “face-language” i årevis ... “Ansigtssprog” - som det kan kaldes på dansk - er udbredt i USA”, og ordet *punte* (dvs. ‘stage en båd frem’) har dette citat: “Jo, de “punter” da stadig i Cambridge.” Det gælder tilsvarende for ord som *first-footing*, *fodarbejde* (normalt i dansk: *benarbejde*), *fork-lift*, *Freaky-Deaky*, *Fæstning Europa*, *pudderrum* (dvs. powder room). I langt de fleste tilfælde er ordene belagt med et enkelt citat, der belyser ordet. Derfor kan det være svært at afvise at de nævnte ord ikke er i brug i dansk, og læseren kan således savne flere citater eller redaktionelle oplysninger om ordenes brug, om deres almindelighed - eller om de har været almindelige og derefter gået af brug. Ved de mere almindelige ord kan man genkende mange citater som har været bragt i Nye ord i dansk 1955-75 (Riber Petersen, 1984), ligesom man ser citater fra Ordbog over det danske Sprog, som vel ved en lapsus ikke er nævnt i bibliografien, kun under forkortelser over engelske og amerikanske ordbøger hvorfra betydninger er taget. Ord med citater som genfindes i ODS er fx I. og II. *mahogni* og *regatta*, i Nye ord i dansk 1955-75 fx *countrylook*, *countrymusik*, *countryrock*, *environment*. For en dansk læser ville det have været en fordel at markere at citat og kilde oprindelig stammer fra de pågældende ordbøger hvor man kan få en fyldigere beskrivelse af ordet med fx oplysninger om ældste belæg, flere citater og brugsangivelser.

Trods indvendingerne her er der dog næppe tvivl om at Knud Sørensen med denne ordbog igen har ydet en kæmpe indsats i beskrivelsen af den engelske påvirkning af dansk. Der fremlægges i en velstruktureret form et stort materiale som vil være udgangspunkt for videre undersøgelser af den engelske påvirkning på dansk. Den vil være tilgængelig for alle der, uden at kunne dansk, interesserer sig for dansk og for minoritetssprog, og den vil også blive referenceværket, ikke mindst udenlandsk, fordi den i hovedsagen er på engelsk. Og kunne man ønske sig mere, må man ihukomme forfatterens egne ord: “It is obvious, however, that a single person cannot hope to cope with everything, and I am fully aware of the imperfections of my work” og konkludere at man faktisk får meget af ham.

Pia Jarvad

Referencer

- Graedler, Anne-Line og Stig Johansson (1997). *Anglismeordboka. Engelske lånord i norsk*. Oslo.
- Jarvad, Pia(1995). *Nye ord hvorfor og hvordan?* København.

- Jarvad, Pia (1998). Pseudolån fra engelsk. I: Elefant -se også myg. Festskrift til Jens Rasmussen. København. 164-171
- Molbæk Hansen, Peter (1990). *Udtaleordbog*. København.
- Ordbog over det danske Sprog 1-28. København 1918-56. (ODS)
- Ordbog over det danske Sprog. Supplement 1-3. København 1992-97 (ODS-S)
- Riber Petersen, Pia (1984). *Nye ord i dansk 1955-75*. København.
- Seltén, Bo (1993). *Ny svenglesk ordbok*. Lund.
- Sørensen, Knud (1973). *Engelske lån i dansk*. København.
- Sørensen, Knud (1995). *Engelsk i dansk - er det et must?* København.